

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Ужгородський національний університет

КАСЬЯНЕНКО ІВАН ІВАНОВИЧ

УДК 614.2:616.36-002-022.7-053.7-03622-084

**МЕДИКО-СОЦІАЛЬНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ
УДОСКОНАЛЕННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОШИРЕННЯ
ПАРЕНТЕРАЛЬНИХ ВІРУСНИХ ГЕПАТИТІВ СЕРЕД
ПІДЛІТКІВ**

14.02.03 – Соціальна медицина

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософії (кандидата медичних наук)

Ужгород – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України»

Науковий керівник доктор медичних наук, професор **Медведовська Наталія Володимирівна**, Національна академія медичних наук України, старший науковий співробітник науково-координаційного управління Апарату президії НАМН України

Офіційні опоненти: доктор медичних наук, доцент **Миронюк Іван Святославович**, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», декан факультету здоров'я та фізичного виховання;

доктор медичних наук, професор **Сайдакова Наталія Олександрівна**, Державна установа «Інститут урології Національної академії медичних наук України», завідувач відділу епідеміології та організаційно-методичної роботи

Захист відбудеться « » 2019 року о годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 61.051.09 при Ужгородському національному університеті за адресою: 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Ужгородського національного університету за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14

Автореферат розісланий « _____ » _____ 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
к. мед. н., доцент

Л.О.Качала

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. За оцінками ВООЗ стан здоров'я дітей та підлітків є індикатором розвитку суспільства, оскільки формує його інтелектуальне, виробниче, репродуктивне і культурне майбутнє (WHO 2010; T. Carney, B. J. Myers, J. Louw, C. I. Okwundu, 2014). Саме група підлітків є найбільш вразливою для ранньої ініціації шкідливих звичок, негативних, саморуйнівних моделей поведінки, що пов'язують з віковими ризиками порушення становлення ідентичності, психічного та соціального розвитку (K. Dong-Sik, 2010; J. M. Nemeth, A. E. Bonomi, B. Lu [et al.], 2016).

Саме така модель поведінки дітей підліткового віку, яка на жаль за останні роки стала властивою українському суспільству, призводить до негативних наслідків, із зростанням поширення соціально значущих захворювань (Ю. В. Вороненко, Н. Г. Гойда, Р. О. Моїсєнко, 2015).

Для вирішення визнаної проблеми країни світу об'єднуються, розробляють та запроваджують глобальні ініціативи та стратегії («Цілі Сталого Розвитку», ООН, 2015), завдання яких безпосередньо стосуються медико-соціальних аспектів формування здоров'я підлітків, попередження поширення серед них соціально значущих хвороб, з акцентом на доцільності застосування інтегрованого підходу до розробки та реалізації відповідних національних, регіональних програм (ООН (ЮНІСЕФ), 2015; WHO, 2012, 2016).

За оцінками ВООЗ «тиха епідемія» вірусних гепатитів поступово охоплює майже половину населення земної кулі, що підкреслюється у Глобальній стратегії охорони здоров'я по вірусному гепатиту на 2016-2021 рр. (ВООЗ, 2016) та підтверджено статистикою ВООЗ (World Health Organization, UNICEF, 2011; K. Dunleavy, A. Taylor, J. Gow1 [et al.], 2014; W. D. Fisher, 2016). Для України, як країни європейського регіону із значним поширенням ризикованих поведінкових стереотипів, епідемія вірусних гепатитів спричиняє значні медико-демографічні та соціально-економічні наслідки. Актуальності набувають наукові дослідження з обґрунтування стратегії попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів, дієвим є формування настороженості населення та лікарів щодо ймовірності виникнення захворювання, усвідомлення відповідальності пацієнтів за стан власного здоров'я. Недостатньо вивченими є підходи до нівелювання впливу факторів ризику, обґрунтування скринінгових програм з урахуванням регіональних умов та особливостей формування здоров'я підлітків.

Актуальність дослідження значною мірою посилюється відсутністю в Україні спеціальних наукових досліджень з розробки комплексної вітчизняної стратегії попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів, зокрема серед підлітків. Потребує наукового обґрунтування удосконалений міждисциплінарний підхід з поєднанням консультативного, діагностичного й інформаційно-освітнього комплексного впливу заходів соціальної і профілактичної спрямованості на регіональному рівні, задля попередження втрат здоров'я від поширення парентеральних вірусних гепатитів в підлітковому і молодому працездатному віці, що і обумовило актуальність дослідження, визначило його мету і завдання.

В'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є фрагментом комплексних науково-дослідних робіт ДУ

«Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України»: «Наукове забезпечення реалізації Європейської політики ЗДВ-21 в умовах оптимізації системи охорони здоров'я України на 2012-2014 рр.», термін виконання 2012-2014 рр., № державної реєстрації 0112U002809; «Науковий супровід, моніторинг та оцінка моделей розвитку сфери охорони здоров'я в Україні на регіональному рівні», термін виконання 2015-2016 рр., № державної реєстрації 0115U002852; «Наукове обґрунтування формування системи забезпечення населення медичною та медико-соціальною допомогою в умовах децентралізації», термін виконання 2018-2020 рр., № державної реєстрації 0118U001204, у підготовці яких автор, як виконавець, брав безпосередню участь.

Мета дослідження: обґрунтувати, розробити та впровадити удосконалену функціонально-організаційну модель попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні (на прикладі Кіровоградської області).

Досягнення мети вимагало поетапного вирішення наступних **завдань дослідження:**

1. Вивчити, за даними інформаційних ресурсів, сучасні медико-соціальні аспекти зростання захворюваності на парентеральні вірусні гепатити, світові та вітчизняні особливості організації попередження їх поширення;

2. Сформувати завдання та програму наукового дослідження, його методичний апарат та наукову базу;

3. Виявити особливості захворюваності на вірусні гепатити, зокрема, парентеральні, в їх регіональному аспекті та дослідити організацію надання медичної допомоги підліткам Кіровоградської області з парентеральними вірусними гепатитами;

4. Оцінити обізнаність підлітків, освітян та медиків первинного контакту, які працюють з даним контингентом, про шляхи передачі, фактори ризику, заходи з попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів в підлітковому середовищі;

5. Науково обґрунтувати концептуальні напрями та розробити удосконалену функціонально-організаційну модель попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні (на прикладі Кіровоградської області) з оцінкою ефективності їх впровадження.

Науковою базою дослідження стали ЗОЗ, що надають медичну допомогу підліткам в Кіровоградській області, освітні, культурні та спортивні заклади, де займаються вихованням підлітків (ЦПМСД, СА, амбулаторно-поліклінічні заклади та відділення, вірусологічна лабораторія, центр громадського здоров'я, клініка дружня до молоді, середні школи, спеціалізовані освітні заклади, спортивні школи, обласний центр туризму, КЗ «Центр соціально-психологічної реабілітації дітей Кіровоградської області», усього – 201 заклад). Для суцільного дослідження (оцінки вікових та регіональних особливостей захворюваності та поширеності парентеральних вірусних гепатитів) – усі основні адміністративно-територіальні одиниці України та Кіровоградської області.

Об'єкт дослідження: стан організації попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків.

Предмет дослідження: захворюваність, поширеність вірусних гепатитів, зокрема тих, які передаються парентерально; обізнаність лікарів, освітян, підлітків з їх проблемних питань; організація надання медичної допомоги підліткам з парентеральними вірусними гепатитами на регіональному рівні.

Реалізація мети та завдань дослідження потребувала використання комплексу взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих загальнонаукових і спеціальних методів, основою яких став системний підхід. У дослідженні безпосередньо та в різних комбінаціях використані наступні **методи наукового дослідження:**

системного підходу – для вивчення, аналізу показників, що характеризують стан проблеми організації попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків, обґрунтування підходів до її удосконалення з урахуванням виявлених медико-соціальних аспектів;

бібліосемантичний метод – для вивчення вітчизняного та світового контенту щодо досвіду, наукових підходів до вирішення досліджуваної проблеми;

епідеміологічний – для вивчення регіональних, вікових особливостей захворюваності на вірусні гепатити, зокрема парентеральні серед дитячого населення України, виявлення основних медико-соціальних аспектів проблеми в Кіровоградській області;

соціологічний (анкетного опитування) – для отримання інформації щодо наявності знань про фактори ризику та шляхи передачі парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків, освітян та медиків первинного контакту, усвідомлення особистої загрози, ставлення до осіб з діагностованим парентеральним вірусним гепатитом, а також готовності до участі в заходах з попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків;

медико-статистичний – для збору, обробки та аналізу отриманої статистичної інформації на всіх етапах дисертаційного дослідження;

контент-аналізу – для вивчення змісту діючої нормативно-правової бази щодо надання медичної допомоги підліткам з факторами ризику поширення парентерального вірусного гепатиту, зокрема профілактичної діагностичної допомоги при підозрі на парентеральний вірусний гепатит;

концептуального та описового моделювання – для визначення концептуальних напрямів та представлення обґрунтованої удосконаленої функціонально-організаційної моделі попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні (на прикладі Кіровоградської області);

організаційного експерименту – для підтвердження обґрунтованих напрямів та апробації інновацій із удосконалення організації попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні;

експертних оцінок – для визначення ефективності впровадження та дієвості запропонованої удосконаленої функціонально-організаційної моделі попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні (на прикладі Кіровоградської області).

Дослідження проводилось впродовж 2007-2018 років та методично було розділено на два організаційні періоди:

– 2007-2016 рр.: вивчення проблеми, особливостей епідеміології вірусних гепатитів, зокрема парентеральних, рівня обізнаності лікарів загальної практики, викладачів та вчителів, підлітків про фактори ризику, можливі шляхи передачі парентеральних вірусних гепатитів, а також усвідомлення ними загрози поширення інфекції, з'ясування їх готовності взяти участь у заходах з попередження медико-соціальних наслідків поширення парентеральних вірусних гепатитів; аналіз особливостей організації надання медичної допомоги підліткам з парентеральними вірусними гепатитами в Кіровоградській області (I-IV етапи);

– 2017-2018 рр.: наукове обґрунтування, розробка, впровадження елементів удосконаленої функціонально-організаційної моделі попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків з урахуванням результатів власного дослідження, сучасного світового досвіду та готовності зацікавлених сторін (медиків первинної ланки, освітян та підлітків) до її реалізації в підлітковому середовищі, оцінка ефективності обґрунтованих інновацій (V етап).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше:

– обґрунтовано удосконалену функціонально-організаційну модель попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів на регіональному рівні (на прикладі Кіровоградської області), яка ґрунтується на комплексній міжгалузевій, міждисциплінарній інтеграції закладів охорони здоров'я, освіти, культури, молоді та спорту, відповідно до сучасних запитів і потреб підлітків із тріадою поєднання консультативного, діагностичного і інформаційно-освітнього впливу;

– об'єктивізовані особливості обізнаності медиків первинного контакту, освітян і підлітків щодо факторів ризику та шляхів поширення парентеральних вірусних гепатитів в підлітковому середовищі;

– визначено пріоритетні концептуальні напрями удосконалення організації попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні, основними з яких визначено: активно-конструктивну профілактику, матеріально-технічне та кадрове забезпечення заходів, розробку сучасних принципів інформаційно-просвітницької роботи, застосування новітніх технологій діагностики парентеральних вірусних гепатитів, здійснення дієвого моніторингу, наукового супроводу запропонованих інновацій з оцінкою результатів;

Удосконалено принцип розподілу підлітків в групи ризику парентеральних вірусних гепатитів, базовою основою якого є наявність факторів ризику передачі інфекцій парентеральним шляхом із подальшим їх діагностичним, консультативним супроводом;

Подальшого розвитку набули методичні підходи до організації міжгалузевої інтеграції структур, що мають відношення до роботи з підлітками задля попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів, подальшого заохочення їх до консультування, регулярного проходження профілактичних діагностичних обстежень.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у суттєвому доповненні теорії соціальної медицини в частині вчення про здоров'я підлітків, управління охороною здоров'я, зокрема удосконалення організації

попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони стали науковим підґрунтям для:

- розробки удосконаленої функціонально-організаційної моделі попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні із включенням обґрунтованих позицій у Стратегію розвитку Кіровоградської області на період до 2020 р. (затверджену рішенням Кіровоградської обласної ради від 21 грудня 2012 р. №411 і пізніше у редакції рішення Кіровоградської обласної ради від 27 березня 2015 р. № 716 та від 10 березня 2017 р. № 238) та направлену на її виконання Програму економічного і соціального розвитку Кіровоградської області;

- створення із щорічним затвердженням плану виконання Обласних цільових соціальних програм «Молодь Кіровоградщини на 2011-2015 рр.» та «Молодь Кіровоградщини на 2016-2020 рр.»;

- оцінки ефективності впровадження та дієвості удосконаленої функціонально-організаційної моделі попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні.

Впровадження результатів роботи проведено на етапах її виконання:

а) *на галузевому рівні* при підготовці:

інформаційного листа про нововведення в сфері охорони здоров'я, затвердженого МОЗ України: Визначення проблемних регіонів України за захворюваністю на парентеральні вірусні гепатити на основі динаміки їх змін та короткострокових прогнозних тенденцій / уклад.: Н.В.Медведовська, О.Г.Шекера, В.І.Бугро, І.І.Касьяненко, МОЗ України, Укр. центр наук. мед. інформації та патентно-ліценз. роботи, Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика МОЗ України, ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України». – К., № 275-2018. – 8 с.; пропозиція включена до переліку наукової (науково-технічної) продукції (2018 р.), призначеної для впровадження досліджень медичної науки у сферу охорони здоров'я згідно спільного наказу МОЗ та НАМН України від 13.11.2013 р. №969/97.

б) *на регіональному рівні* шляхом:

- використання матеріалів дослідження для обґрунтування Стратегії розвитку Кіровоградської області на період до 2020 р. та направлених на її реалізацію регіональній Програмі економічного і соціального розвитку Кіровоградської області;

- використання матеріалів дослідження для обґрунтування та наукового супроводу обласних цільових соціальних програм «Молодь Кіровоградщини на 2011-2015 рр.» (затверджена рішенням сесії обласної ради від 18.02.2011 р. № 87) та «Молодь Кіровоградщини на 2016-2020 рр.» (затверджена рішенням сесії обласної ради від 18.11.2016 р. № 154);

- запровадження окремих інновацій удосконалення організації попередження поширення парентерального вірусного гепатиту серед підлітків в лікувально-профілактичний процес та діяльність ЗОЗ Кіровоградської області, що підтверджено десятьма актами впровадження.

Особистий внесок здобувача.

Дисертація є самостійною науковою роботою. Автором здійснено інформаційний пошук, проведено аналіз літератури з проблеми, розроблено програму дисертаційного дослідження, визначені його мета, об'єкт, предмет та завдання, методологічні основи та методичні підходи до їх вирішення, обрано наукову базу дослідження, здійснено збір та викопіювання первинної медичної документації, статистично опрацьовано матеріали з використанням пакету статистичного аналізу Microsoft Excel за допомогою програми Statistika-8, проведено систематизацію та наукову інтерпретацію отриманих результатів, що характеризують регіональні особливості динаміки захворюваності на вірусні гепатити, зокрема парентеральні, серед населення, зокрема підлітків та дітей різного віку. Сплановано та проведено соціологічні дослідження серед вчителів, викладачів, підлітків та їх родин, лікарів первинного контакту з метою з'ясування наявності у них знань про фактори ризику та шляхи передачі парентеральних вірусних гепатитів в підлітковому середовищі, усвідомлення особистої загрози інфікування та готовності підтримати заходи з попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів, узагальнено отримані результати опитування. Автором запропоновано пріоритетні концептуальні напрями удосконалення організації попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні. Узагальнено результати та обґрунтовано наукові положення, сформульовано висновки, які знайшли відображення в опублікованих наукових працях за темою дисертації. Ідеї та розробки співавторів колективно опублікованих робіт у дослідженні не використовувалися. Особисто дисертантом сформовано положення, висновки та запропоновано практичні рекомендації. Результати досліджень співавторів наукових публікацій у дисертаційній роботі не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Результати наукового дослідження та основні положення дисертаційної роботи доповідались і були обговорені на науково-практичних форумах різних рівнів:

а) *на міжнародному*: міжнародна науково-практическая конференція «Здоровье и окружающая среда» (Республіка Беларусь, м. Мінськ, 15-16 листопада 2018 р.); міжнародна науково-практична конференція «Медицина наука та практика: виклики сьогодення» (м. Львів, 24-25 серпня 2018 р.); міжнародна науково-практична конференція «Медицина наука та практика: актуальні питання взаємодії» (м. Київ, 31 серпня – 1 вересня 2018 р.); міжнародна науково-практична конференція «Пріоритетні напрями вирішення актуальних проблем медицини» (м. Дніпро, 7-8 вересня 2018 р.);

б) *на національному*: науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні питання у сфері надання комплексних послуг особам з інвалідністю» (м. Ужгород, 19-21 вересня 2018 р.); науково-практичній конференції з міжнародною участю «Пацієнт-орієнтована допомога у загальній лікарській практиці» (м. Київ, 04-05 грудня 2018 р.).

Публікації. Результати дисертації висвітлено в 16 наукових працях, у т.ч. у 6 статтях, з яких 3 – опубліковані у фахових виданнях, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, 3 – в закордонних виданнях (у т.ч. 2 публікації у виданнях Scopus), 9 публікаціях в інших виданнях, 1-му інформаційному листі.

Обсяг та структура дисертації. Дисертація викладена на 268 сторінках (основного тексту 150 сторінок, ілюстрована 19 рисунками, 9 таблицями, містить 4 додатки). Складається зі вступу, п'яти розділів власних досліджень, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел, який включає 311 джерел, у т.ч. 257 латиницею.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі *«Поширеність парентеральних вірусних гепатитів, їх медико-соціальні аспекти та підходи до організації попередження поширення, своєчасної діагностики»* проаналізовано дані вітчизняного та зарубіжного науково-інформаційного контенту щодо медико-соціального значення зростання захворюваності на вірусні гепатити, зокрема парентеральні, досвіду економічно розвинутих країн світу, країн СНД та України, з організації надання профілактичної, діагностичної, лікувальної медичної допомоги вказаному контингенту хворих з виявленням проблемних питань. Обґрунтована необхідність застосування комплексного підходу до попередження розвитку патології з критичною оцінкою актуальності обраного наукового напрямку, стану проблеми, визначенням основних невирішених організаційних питань, які підлягали подальшому науковому дослідженню з урахуванням регіональних особливостей.

У другому розділі *«Програма, предмет і основні методи дослідження»* представлено матеріали і методи із забезпечення складових роботи. Програма передбачала п'ять організаційних етапів (рис.1), на кожному з яких послідовно виконувались взаємопов'язані завдання, чим забезпечувався системний підхід у досягненні мети, отриманні репрезентативних результатів для оцінки об'єкту та всебічної характеристики предмету дослідження.

Виконання завдань *першого етапу* дослідження потребувало проведення критичного аналізу наукових джерел (311) щодо результатів вивчення негативних медико-соціальних аспектів зростання захворюваності на вірусні гепатити, зокрема парентеральні, їх факторів ризику та шляхів передачі. Цілеспрямовано вивчалися особливості профілактики, діагностики в різних вікових групах населення та підходи до їх реалізації з метою попередження поширення інфекційного процесу. Виконання поставлених завдань здійснювалося на основі системного підходу за допомогою структурно-логічного контент-аналізу, бібліосемантичного методів дослідження. На *другому етапі* виконання роботи було остаточно визначено її напрям, сформовано мету за завдання, обрано наукову базу, обґрунтовані методи та обсяги первинного матеріалу; залучено системний підхід, бібліосемантичний метод та контент-аналіз (рис.2).

В ході *третього етапу* дослідження було вивчено особливості динаміки захворюваності на вірусні гепатити, зокрема ті, які передаються парентерально (гемоконтактно) з метою виявлення її десятирічних трендів серед різних вікових груп населення України та в регіональному аспекті за період 2007-2016 рр. На прикладі Кіровоградської області було вивчено особливості організації надання медичної допомоги підліткам з парентеральними вірусними гепатитами, отримані результати стали достовірною науковою основою аргументування актуальності проведення дослідження та висунення гіпотез про

доцільність запровадження тих чи інших заходів з попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів в підлітковому середовищі. Статистичні дані, викопійовані із форм офіційної статистичної звітності (форма № 12 «Звіт про захворювання, зареєстровані у хворих, які проживають в районі обслуговування лікувально-профілактичного закладу» (річна); форма № 31 «Звіт про медичну допомогу дітям» (річна); №47-здоров «Звіт про мережу та діяльність медичних закладів» (річна); № 17 «Звіт про медичні кадри» (річна); № 20 «Звіт лікувально-профілактичного закладу за рік» (річна)) були зведені в таблиці за окремими адміністративними територіями, як України, так і Кіровоградської області в розрізі її районів. Використовувалися також річні довідково-статистичні матеріали Центру медичної статистики МОЗ України та Кіровоградської ОДА за 2007-2016 р. Методами дослідження третього етапу були: системний підхід, епідеміологічний, медико-статистичний.

Четвертий етап був присвячений вивченню обізнаності лікарів первинного контакту (лікарів загальної практики-сімейних лікарів), освітян (вчителів та викладачів), які постійно контактують з підлітками, а також самих підлітків (за згодою їх батьків), щодо факторів ризику та шляхів передачі парентеральних вірусних гепатитів, готовності прийняти участь у заходах з попередження їх поширення в підлітковому середовищі. Було організовано та проведено оригінальне соціологічне дослідження опитування основних трьох груп респондентів (медиків, освітян та підлітків). Відповідно три анкети після попереднього розгляду етичною комісією, були заслухані та рекомендовані до використання в науковому дослідженні вченою радою ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України» (протокол № 8 від 28 листопада 2017 р.). Опитування відбувалося анонімно після отримання попередньої добровільної згоди респондентів на участь в анкетуванні, матеріали якого будуть використані в науковому дослідженні. Дослідження охоплено 1006 респондентів, з них 205 ЛЗП, 399 освітян, 402 підлітка. Результати соціологічних досліджень вносилися в спеціально розроблені таблиці (обробка результатів відбувалася з допомогою комп'ютерних статистичних пакетів програм Statistica 8.0 та Microsoft Excel). Під час проведення дослідження розрахована репрезентативність трьох груп опитування із забезпеченням конфіденційності інформації про респондентів. Сплановане до проведення таким чином соціологічне дослідження та отримані в ньому результати дозволили згрупувати (на підставі результатів обчислення нормуючих інтенсивних показників (НПІ) та вагових коефіцієнтів (К) їх впливу на вирішення проблеми в цілому) фактори, що мають найвищезначніший вплив на попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів в підлітковому середовищі. Методами дослідження четвертого етапу були: системний підхід, епідеміологічний, соціологічний (анкетного опитування), медико-статистичний.

П'ятий етап програми, який став заключним, передбачав наукове обґрунтування удосконаленої моделі попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні на прикладі Кіровоградської області, яке базувалося на результатах власного наукового дослідження, даних інформаційних ресурсів з вивчення основних медико-соціальних аспектів, факторів ризику та шляхів поширення інфекційного процесу, властивих саме підлітковому середовищу.

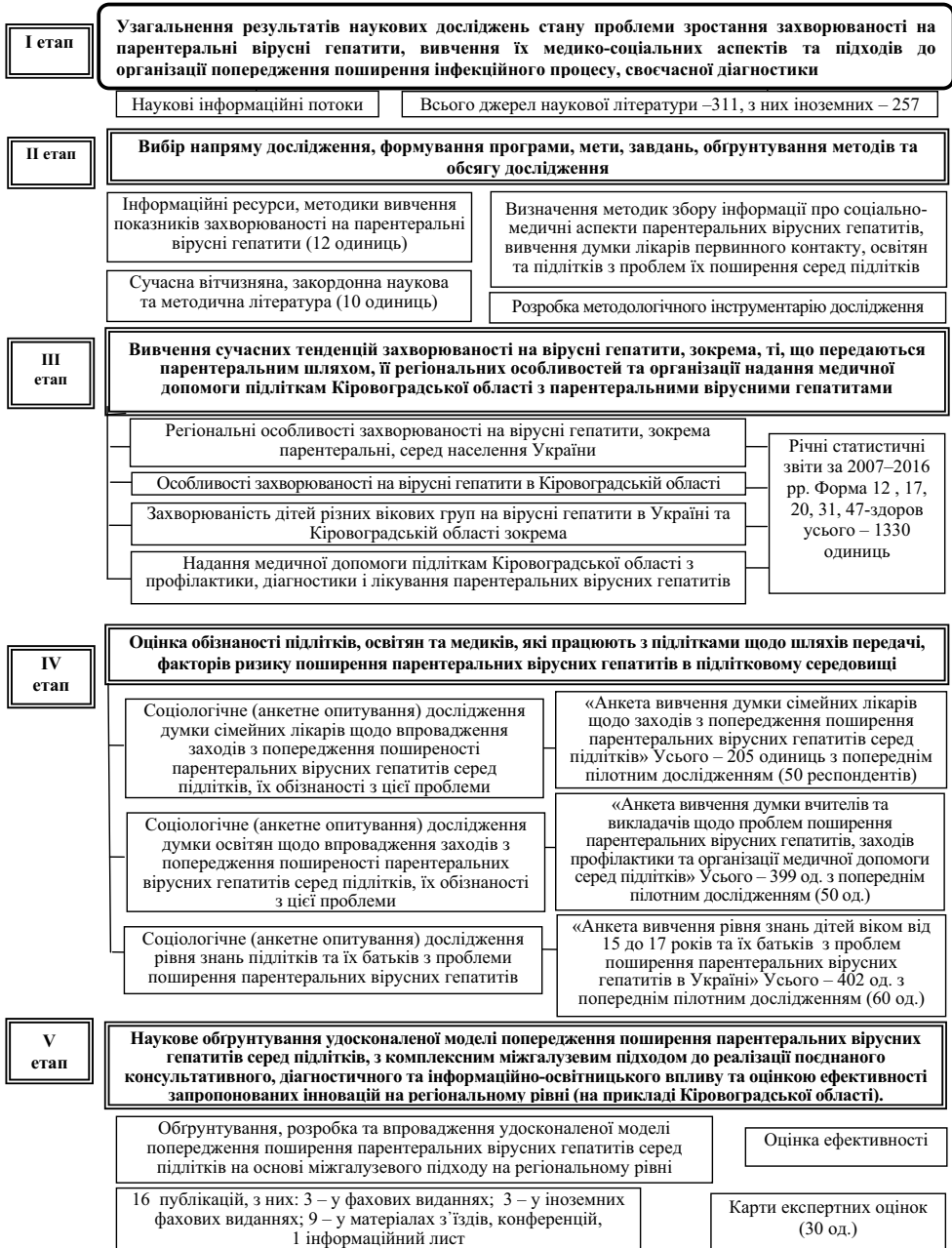

Рис. 1. Програма, матеріали та обсяги дослідження

Методи дослідження	Етапи дослідження
1. Системного підходу	I – V
2. Бібліосемантичний	I, II
3. Епідеміологічний	III – IV
4. Соціологічний	IV – V
5. Медико-статистичний	II – V
6. Контент-аналіз	I, V
7. Концептуального та описового моделювання	II, V
8. Організаційного експерименту	V
9. Експертних оцінок	V

Рис. 2. Методичний апарат дослідження

Ефективність запропонованих підходів по удосконаленню організації попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні визначалась експертами з використанням спеціально розробленої карти експертної оцінки. У процесі опитування дотримувалися рекомендованих умов до проведення таких досліджень, а саме – було забезпечено попереднє інформування експертів з застосуванням відкритої дискусії, проведено анонімне анкетування, для обробки отриманих результатів застосовано альтернативний аналіз, який включав підрахунки в абсолютних та відносних показниках. До експертизи було залучено 30 досвідчених фахівців, до складу яких увійшли 11 науковців за фахом «Соціальна медицина», 12 висококваліфікованих організаторів охорони здоров'я, керівників амбулаторно-поліклінічних закладів охорони здоров'я, які надають медичну допомогу на засадах загальної лікарської практики, 5 лікарів загальної практики – сімейних лікарів та 2 лікарів первинного контакту (педіатри) з Клініки, дружньої до молоді, які щоденно контактують з підлітками.

Середній вік експертів становив $55,4 \pm 2,7$ роки, загальний стаж роботи в медичній галузі – $29,5 \pm 2,1$ років, за спеціальністю – $15,5 \pm 2,2$ років. Серед експертів переважали спеціалісти з вищою (85,2%) кваліфікаційною категорією із них 8 доктори та 2 кандидати медичних наук. Методами дослідження п'ятого етапу стали: системний підхід, бібліосемантичний, контент-аналіз, наукове концептуальне та описове моделювання.

Проведені дослідження відповідали принципам біологічної етики та медичної деонтології, що підтверджено висновком етичної комісії ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України» (протокол № 5 від 30 жовтня 2018 р.), для відносних величин вірогідність різниці регіональних показників захворюваності доводилась з використанням коефіцієнту Ст'юдента. Для оцінки узгодженості думок експертів використовувався коефіцієнт варіації (C_v).

Таким чином, обрана етапність реалізації програми дослідження, методичний апарат дозволили отримати достовірні результати, покладені в основну реалізації міжсекторального регіонального підходу до попередження

поширення парентеральних вірусних гепатитів в підлітковому середовищі на прикладі Кіровоградської області.

В **третьому розділі** *«Захворюваність на вірусні гепатити, зокрема парентеральні, надання медичної допомоги таким хворим підліткового віку в Україні та Кіровоградській області»* показано, що зростання захворюваності на вірусні гепатити серед населення України (з 25,8 в 2007 р. до 29,67 в 2016 р., або на 15,0 %) відбувається за рахунок хронічного гепатиту (з 14,58 в 2007 р. до 17,44 в 2016 р. або в 1,2 разу, $p < 0,01$), з суттєвим переважанням в його структурі хронічного вірусного гепатиту С ($78,5 \pm 0,48$ %).

Найвищі рівні захворюваності на вірусний гепатит в Україні виявлені в центральних і західних областях України (Закарпатській (74,64), Сумській (49,05), Миколаївській (41,26) областях та в м. Києві (46,76 на 100 тис. нас.).

Для Кіровоградської області характерними були загальноукраїнські тенденції зростання захворюваності на вірусний гепатит із перевищенням середньо-українського показника в 1,2 рази (35,52 проти 29,67 на 100 тис. нас. в 2016 р.) та високі рівні захворюваності на хронічний вірусний гепатит (28,54 проти 17,44 по Україні), а саме: хронічний вірусний гепатит С (21,87 проти 13,69 по Україні); хронічний вірусний гепатит В (5,95 проти 3,59 на 100 тис. нас. по Україні). Виявлений значний відсоток вірусних гепатитів в Україні ($58,79 \pm 0,44$ %), які діагностуються в хронічній стадії захворювання (в Кіровоградській області він досягає $80,35 \pm 2,14$ %), спонукав до пошуку медико-організаційних причин формування виявлених тенденцій захворюваності, особливо зростання захворюваності на парентеральні вірусні гепатити В і С серед дітей підліткового віку (15-17 р.), в структурі захворюваності на хронічні вірусні гепатити яких, переважає саме гепатит С ($52,7 \pm 5,8$ %).

Надання профілактичної, лікувально-діагностичної допомоги підліткам з парентеральними вірусними гепатитами в області потребує удосконалення, що обґрунтовано надмірною забезпеченістю інфекційними ліжками для дітей (3,01 при 1,98 на 10 тис. нас. по Україні) при низькій укомплектованості посад інфекціоністів (66,2 %), дитячих інфекціоністів (77,7 %) та нижчим забезпеченням населення області сімейними лікарями, ніж по Україні (2,82 проти 3,83 на 10 тис. населення по Україні в 2017 р.).

В **четвертому розділі** *«Оцінка обізнаності підлітків, освітян, медиків щодо факторів ризику та шляхів передачі парентеральних вірусних гепатитів»* доведено, що надання первинної профілактичної допомоги підліткам з попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів в Кіровоградській області не відповідає вимогам сьогодення. Не дивлячись на те, що більшість сімейних лікарів знайомі з факторами ризику парентеральних вірусних гепатитів ($98,54 \pm 0,84$ %), шляхами їх передачі ($85,37 \pm 2,47$ %), володіють необхідними знаннями щодо діагностики ($86,34 \pm 2,40$ %), застосовують їх на практиці лише 10,0 % ($9,76 \pm 2,07$ %). Решта ($30,73 \pm 3,22$ %) не має для цього умов та обладнання, половина ($59,51 \pm 3,43$ %) не володіє навичками користування тест-системами, сучасними профілактичними технологіями при роботі з підлітками. У більшості ($90,73 \pm 2,03$ %) лікарів загальної практики-сімейних лікарів робоче місце не забезпечено тест-системами для діагностики парентеральних вірусних гепатитів, натомість $85,37 \pm 2,47$ % знають маршрут пацієнта при потребі проведення діагностичного обстеження на їх наявність.

Незважаючи на те, що освітяни готові активно співпрацювати з медиками щодо попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків ($74,94 \pm 2,17\%$), значна їх частина має неповні знання про шляхи поширення та фактори ризику інфікування. Недостатньо сформована настороженість щодо поширення патології в освітньому середовищі (особисту можливість зараження визнають лише $41,35 \pm 2,47\%$) поєднується із стигматизацією на тлі відсутності вичерпних знань з проблеми.

Незрілою виявлена настороженість підлітків щодо поширення парентеральних вірусних гепатитів, до серйозної загрози їх відносять лише $30,60 \pm 2,30\%$ опитаних, решта або не знають ($23,63 \pm 2,12\%$), або вважають її незначною ($38,06 \pm 2,42\%$), відсутньою ($7,71 \pm 1,33\%$). Виявлено низький рівень знань підлітків про шляхи зараження парентеральним вірусним гепатитом. При високому рівні поінформованості про доцільність дотримання засад здорового способу життя з дитинства ($84,33 \pm 1,81\%$), про загрозу для здоров'я ранніх незахищених сексуальних контактів ($82,84 \pm 1,88\%$), лише третина ($28,11 \pm 2,24\%$) дотримується їх положень, що актуалізує розробку системних заходів з попередження інфікування підлітків парентеральним шляхом, оскільки лише інформування є недостатнім.

Запровадження державних скринінгових програм з профілактичним обстеженням підлітків на парентеральні вірусні гепатити підтримала більшість лікарів ($90,73 \pm 2,03\%$), освітян ($83,71 \pm 1,85\%$) та самих підлітків ($78,61 \pm 2,05\%$), що доводить доцільність наукового обґрунтування міжгалузевого комплексного підходу до вирішення проблеми на регіональному рівні.

Результати групування виявлених факторів, що мають вплив на ефективність попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків дозволили сформувати чотири пріоритетні напрями (посилення активно-конструктивної профілактики парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків; удосконалення функціональних складових інформаційно-просвітницької роботи серед підлітків; удосконалення організації їх діагностики; матеріально-технічне та кадрове забезпечення підвищення ефективності профілактичної роботи з підлітками), за якими варто вибудовувати регіональні вектори удосконалення організації попередження їх поширення.

В п'ятому розділі «Обґрунтування удосконаленої моделі попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків, з оцінкою ефективності її впровадження на регіональному рівні (на прикладі Кіровоградської області)» обґрунтовано застосування комплексного міжгалузевого програмного підходу до реалізації пріоритетних напрямів удосконалення організації попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні (рис. 3). Ретельне вивчення інформаційних ресурсів з досвіду взаємодії надання первинної медичної допомоги підліткам та їх родинам дозволило розробити удосконалену управлінську функціонально-організаційну модель (рис. 4.).

Основу удосконалення складають виявлені регіональні особливості вікової структури та стану здоров'я населення, зокрема щодо особливостей динаміки рівнів та структури захворюваності на парентеральні вірусні

гепатити, світовий та набутий вітчизняний досвід, результати наукових досліджень, в тому числі власних, з ефективності попередження раннім профілактичним втручанням з підліткового віку. Організаційні елементи обґрунтованої удосконаленої функціонально-організаційної моделі включали не лише діючі механізми у сфері охорони здоров'я, а й поза її межами, – рівні територіальних громад, служби громадського здоров'я, відповідальні за якість і доступність медичних (зокрема профілактичних послуг), заклади культури, освіти, дозвілля та роботи з дітьми, молоддю, як потужний потенціал попередження формування ризикованої саморуйнівної поведінки, поширення знань про засоби захисту, шляхи передачі та попередження поширення інфекції парентеральним шляхом.

Суб'єктом управління запропонованої удосконаленої функціонально-організаційної моделі попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків стають не тільки КМУ, ВРУ, МОЗ України, а й міжсекторальна координаційна рада, органи місцевого самоврядування, об'єднання громад, департамент охорони здоров'я регіональної ОДА та головні лікарі, їх заступники, завідувачі відділень медичних закладів, в яких надається первинна медична та спеціалізована інфекційна допомога підліткам в амбулаторно-поліклінічних умовах, здійснюється лабораторна діагностика. В їх функції входить планування, організація, координація, мотивація, ресурсне забезпечення, в т.ч. якісної кадрової складової, моніторинг, організація освітніх заходів по роботі з населенням, прийняття та контроль виконання управлінського рішення щодо удосконалення організації попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків регіону.

Об'єктом управління є медичний персонал закладів, який надає первинну медичну допомогу, безпосередньо лікарі загальної практики-сімейні лікарі, інфекціоністи, які надають медичну допомогу підліткам, лабораторна служба регіону, зокрема Кіровоградський обласний лабораторний центр МОЗ України, а також громада, громадські організації, об'єднання, самі підлітки та їх родини, освітньо-виховні, культурні заклади, що займаються вихованням підростаючого покоління (обласний центр туризму Кіровоградської області, КЗ «Центр соціально-психологічної реабілітації дітей Кіровоградської обласної ради», регіональний центр здоров'я, клініка дружна до молоді та новостворений центр громадського здоров'я. В їх функції входить: участь у освітніх заходах з інформування про фактори ризику та шляхи передачі парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків, планування, аналіз результатів ефективності проведення освітніх заходів з населенням; безперервне підвищення власного кваліфікаційного рівня та обізнаності щодо імплементації сучасних профілактичних підходів з попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків регіону.

Для блоку наукового регулювання, який покладається на регіональний осередок асоціації сімейних лікарів, галузеві та регіональні органи управління і частково контролюється міжсекторальною координаційною радою, визначені наступні основні функції: забезпечення сучасною директивною нормативною інформацією (стандарти, уніфіковані протоколи надання медичної допомоги, накази, розпорядження по службі), результатами сучасних соціологічних

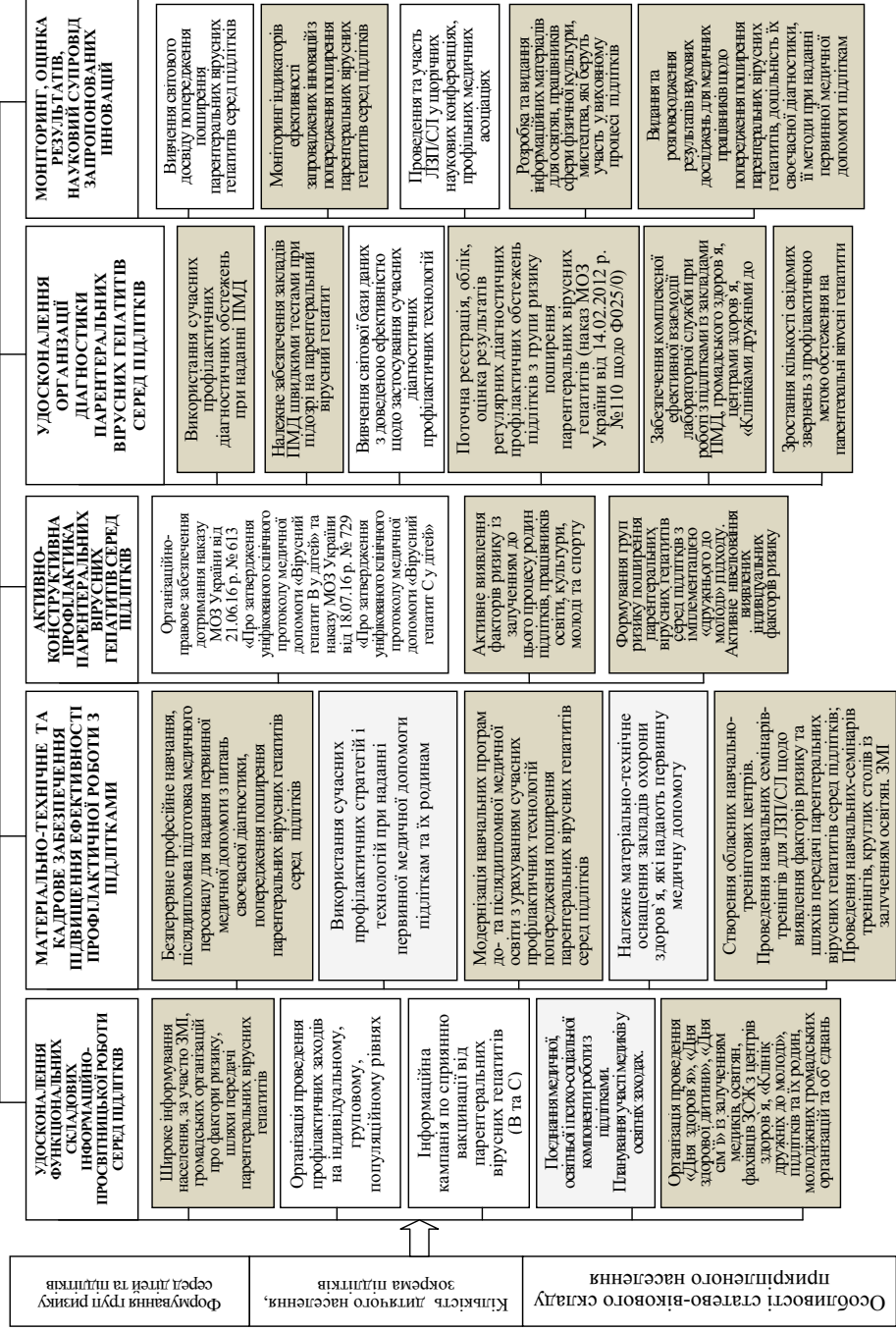

Рис. 3. Пріоритетні напрями удосконалення організації попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні

досліджень серед підлітків та їх родин, оприлюдненими в наукових джерелах інформації, оперативною інформацією про захворюваність на парентеральні вірусні гепатити та результати моніторингу медико-демографічної ситуації, зокрема щодо підлітків; налагодження взаємодії закладів охорони здоров'я регіону з освітніми, культурно-масовими виховними закладами, громадськими організаціями; підтримки ведення обліку хворих на гострі і хронічні парентеральні вірусні гепатити та осіб, віднесених до групи ризику їх поширення серед підлітків; обґрунтування доцільності прийняття регіональних програм попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків з моніторингом впровадження запропонованих інновацій за індикаторами із налагодженням функції зворотного зв'язку; організації роботи наукових товариств, науково-практичних конференцій, нарад, семінарів тощо.

Запропоновані підходи враховані та знайшли впровадження в: Стратегії розвитку Кіровоградської області на період до 2020 р.; Програми економічного і соціального розвитку Кіровоградської області із щорічним затвердженням після розгляду на сесії Кіровоградської обласної ради; обласній цільовій соціальній програмі «Молодь Кіровоградщини» на 2011-2015 рр. із продовженням в обласній цільовій соціальній програмі «Молодь Кіровоградщини» на 2016-2020 рр.

Позитивна оцінка (в загальному - $9,76 \pm 0,85$, дієвості - $9,22 \pm 0,24$; профілактичної спрямованості - $9,89 \pm 0,19$; етапності організації - $9,40 \pm 0,47$; доступності - $9,60 \pm 0,68$ балів) та високий рівень узгодженості експертів (С_в не перевищував $9,76\%$) щодо достатньої наукової обґрунтованості запропонованих інноваційних та доповнених функціонально існуючих елементів удосконаленої організації попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків Кіровоградської області, доцільності їх впровадження в систему охорони здоров'я України, дозволяє рекомендувати їх до широкого запровадження у всіх регіонах України.

ВИСНОВКИ

Комплексним медико-соціальним дослідженням встановлено недосконалість існуючого стану організації попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків, що обумовило необхідність наукового обґрунтування його удосконалення, базовою основою якого стали: врахування регіональних особливостей захворюваності на парентеральні вірусні гепатити в плануванні регіональних програм, запровадження комплексного програмного міжгалузевого підходу з об'єктивізацією визначення обсягів профілактичних діагностичних обстежень, етапності надання медичної допомоги з поєднанням профілактичного, діагностичного та інформаційно-просвітницького впливу, впровадження яких сприяє попередженню поширення інфекцій парентеральним шляхом, починаючи з раннього підліткового віку.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та шляхи вирішення актуального завдання – обґрунтування, розробки та впровадження удосконаленої моделі попередження поширення парентеральних вірусних

гепатитів серед підлітків на регіональному рівні з доведеною медичною, соціальною та економічною ефективністю.

1. Встановлено вагомий вплив на формування здоров'я населення визнаної у світі «тихої епідемії» парентеральних вірусних гепатитів. Їх поширеність (щорічно інфікується біля 50 млн. осіб), безсимптомність перебігу (від 40,0 до 80,0 % пацієнтів не знають, що хворі), схильність до хронізації процесу із суттєвими людськими втратами (від наслідків хронічного вірусного гепатиту щорічно помирає до 2 млн. осіб) надає актуальності пошуку шляхів попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів та їх медико-соціальних наслідків в Україні.

2. Доведено, що зростання захворюваності на вірусні гепатити в Україні (з 25,8 в 2007 р. до 29,67 в 2016 р., або на 15,0 %) при зменшенні її на гострий вірусний гепатит А (в 2,4 рази, $p < 0,01$), гострий вірусний гепатит В (в 1,83 рази, $p < 0,01$), гострий вірусний гепатит С (в 1,5 рази, $p < 0,01$), відбувається за рахунок хронічних гепатитів, з суттєвою перевагою (78,5%) в їх структурі гепатиту С (проти 20,6% хронічного вірусного гепатиту В). В структурі захворюваності на вірусний гепатит дитячого населення переважає гострий вірусний гепатит А (83,6%), тоді як парентеральні вірусні гепатити В і С суттєво переважають у віковій групі підлітків, із переважанням гепатиту С (52,7 %) в структурі захворюваності на хронічні вірусні гепатити серед дітей.

3. Встановлено, що вірусні гепатити в Україні переважно ($58,79 \pm 0,44$ %) діагностуються в хронічній стадії, особливо в Кіровоградській області ($80,35 \pm 2,14$ %), де захворюваність в 1,2 рази перевищує середньоукраїнську (35,52 проти 29,67 на 100 тис. нас., 2016 р.), має високі її рівні на хронічний вірусний гепатит (28,54 проти 17,44, зокрема на гепатит С 21,87 проти 13,69 та гепатит В 5,95 проти 3,59 на 100 тис. нас. по Україні), із зростанням показників при парентеральних вірусних гепатитах В і С серед підлітків та перевагою в структурі захворюваності дітей на хронічні вірусні гепатити - гепатиту С ($52,7 \pm 5,8$ %).

4. Доведено, що попри зростання забезпеченості населення Кіровоградської області сімейними лікарями (до 2,82 в 2017 р.), вона поступається середньоукраїнській (3,87 на 10 тис. населення). Майже незмінною залишається забезпеченість педіатрами (з 2,0 до 1,93) та дитячими інфекціоністами (з 0,44 до 0,41) з низькою укомплектованістю посад останніх (77,7 %) при надмірній забезпеченості інфекційними ліжками та розвиненій мережі кабінетів інфекційних захворювань (26). Кожен четвертий із ($25,85 \pm 3,06$ %) сімейних лікарів, які в більшості випадків ($80,49 \pm 4,91$ %) працюють за фахом ЗП-СМ після перепідготовки на післядипломному рівні з терапевтів ($58,05 \pm 3,45$ %) та педіатрів ($22,44 \pm 2,91$ %), мають досвід роботи на засадах загальної лікарської практики не більше 5 років ($54,15 \pm 3,48$ %), не вважає профілактичну роботу основною в своїй діяльності, не має для неї часу ($35,61 \pm 3,34$ %) та достатніх знань ($23,9 \pm 2,98$ %) з ефективної профілактичної роботи в родині.

5. Встановлено, що більшість сімейних лікарів знайомі з факторами ризику парентерального вірусного гепатиту ($98,54 \pm 0,84$ %), шляхами їх

передачі ($85,37 \pm 2,47 \%$), володіють необхідними знаннями, методами діагностики ($86,34 \pm 2,40 \%$), проте застосовують на практиці знання та вміння лише $10,0 \%$ ($9,76 \pm 2,07 \%$), третина ($30,73 \pm 3,22 \%$) через відсутність обладнання для проведення профілактичних діагностичних обстежень, ще половина ($59,51 \pm 3,43 \%$) через відсутність навичок користування тест-системами, сучасними профілактичними технологіями при роботі з підлітками. Робочі місця більшості ($90,73 \pm 2,03 \%$) не забезпечені тест-системами для діагностики парентеральних вірусних гепатитів, натомість $85,37 \pm 2,47 \%$ поінформовані про маршрут пацієнта у разі потреби проведення профілактичного діагностичного обстеження.

6. Виявлено, що більша половина освітян ($74,94 \pm 2,17 \%$) готові активно співпрацювати з медиками та батьками щодо попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків, проте мають недостатньо сформовану настороженість щодо цього ($41,35 \pm 2,47 \%$), яка поєднується із стигматизацією на тлі відсутності вичерпних знань про фактори ризику та шляхи інфікування.

7. Виявлена незрілою настороженість підлітків щодо поширення парентеральних вірусних гепатитів. При високому рівні поінформованості про доцільність дотримання засад здорового способу життя з дитинства ($84,33 \pm 1,81 \%$), про загрозу для здоров'я ранніх незахищених сексуальних контактів ($82,84 \pm 1,88 \%$), підлітки рідко сприймають серйозно загрозу зараження ($30,60 \pm 2,30 \%$), безпечні щодо можливого зараження при контакті з однолітками з ранніми сексуальними стосунками ($29,35 \pm 2,27 \%$), особами з татуюваннями ($51,24 \pm 2,49 \%$), при незахищених сексуальних стосунках ($29,35 \pm 2,27 \%$).

8. Встановлено, що запровадження державних скринінгових програм з профілактичним обстеженням підлітків на парентеральні вірусні гепатити підтримала більшість лікарів первинного контакту ($90,73 \pm 2,03 \%$), освітян ($83,71 \pm 1,85 \%$) та самих підлітків ($78,61 \pm 2,05 \%$), що доводить доцільність наукового обґрунтування міжгалузевого комплексного підходу до вирішення проблеми попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні.

9. Доведено, що пріоритетами з попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків Кіровоградської області мають стати наступні напрями: посилення активно-конструктивної профілактики; інформаційно-просвітницької роботи; удосконалення організації діагностики парентеральних вірусних гепатитів; моніторингу, оцінки результатів, наукового супроводу запропонованих інновацій; матеріально-технічного та кадрового забезпечення.

10. Основою процесу реалізації науково обґрунтованого функціонально-організаційного удосконалення попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків на регіональному рівні став міжгалузевий комплексний програмний принцип, ключовими методичними елементами якого стали: запровадження комплексного превентивного підходу щодо оптимізації профілактичного вектору медичної допомоги підліткам;

забезпечення пріоритетності впровадження в практику сучасних комплексних профілактичних технологій; забезпечення доступності, рівності отримання медичної допомоги всіх верств прикріпленого населення; пріоритет превентивних заходів з попередження втрати здоров'я та якості життя починаючи з раннього віку.

11. Інноваційними елементами удосконаленої моделі стали: формування сімейним лікарем груп ризику серед підлітків та їх оточення, із проведенням обстеження швидкими тестами на антитіла до вірусу гепатиту В та(або) С; моніторинг індикаторів впровадження інноваційних підходів; модернізація навчальних програм з практичними заняттями в навчально-тренінгових класах (центрах) на існуючих базах до- та післядипломного навчання сімейних лікарів; залучення ЗМІ, освітньо-виховних, культурних закладів, що займаються вихованням підростаючого покоління (Обласний центр туризму в Кіровоградській області, КЗ «Центр соціально-психологічної реабілітації дітей Кіровоградської обласної ради»), регіонального центру здоров'я, громадських організацій та об'єднань, клінік дружніх до молоді, центру громадського здоров'я до інформування та заходів оздоровчо-профілактичної підтримки підлітків; проведення опитування підлітків та їх оточення щодо виявлення факторів ризику поширення парентеральних вірусних гепатитів.

12. Обґрунтовані результати дисертаційного дослідження лягли в основу прийнятої Стратегії та Програми економічного і соціального розвитку Кіровоградської області, Програми «Молодь Кіровоградщини» на 2011-2015 рр. та на 2016-2020 рр., де окремими пунктами виділені заходи з попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків. Обґрунтована впроваджена удосконалена функціонально-організаційна модель на основі міжгалузевої, міждисциплінарної інтеграції консультативного, діагностичного та інформаційно-освітнього підходів на регіональному рівні позитивно оцінена експертами щодо дієвості та достатньої наукової обґрунтованості запропонованих інновацій, що дозволяє рекомендувати її до впровадження в інших регіонах України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Медведовська Н.В. Проблема поширеності вірусних гепатитів в сучасних умовах функціонування закладів охорони здоров'я / Н.В. Медведовська, В.І. Бугро, І.І. Касьяненко // East European Science Journal — 2018. — №7(35). — Р. 10 – 17. *(дисертантом здійснено збір, аналіз результатів дослідження, узагальнені висновки).*

2. Медведовська Н.В. Регіональні особливості захворюваності населення Кіровоградської області на вірусні гепатити / Н.В. Медведовська, І.І. Касьяненко // Україна. Здоров'я нації. – 2018. – №4(52). – С. 27-32. *(дисертантом здійснено аналіз та узагальнення результатів дослідження, підготовано матеріали до друку).*

3. Shekera O.G. Experience of intersectoral regional intervention for the

purpose of parenteral viral hepatitis spread prevention among adolescents / O.G. Shekera, N.V. Medvedovska, I.I.Kasiyanenko // Health of Society. – 2018. – №4. – P. 155-159. *(дисертантом здійснено аналіз та узагальнення результатів дослідження, підготовано матеріали до друку).*

4. Медведовська Н.В. Оцінка знань про шляхи зараження парентеральним вірусним гепатитом в підлітковому середовищі вчителів та викладачів, які працюють з підлітками / Н.В. Медведовська, І.І. Касьяненко // Україна. Здоров'я нації. – 2018. – №4/1(53). – С. 84-87. *(дисертантом здійснено узагальнення результатів дослідження, статистичну обробку).*

5. Medvedovska Nataliia V. The study of regional peculiarities of parenteral viral hepatitis incidence dynamics among children as an instrument of developing complex regional social programs on the prevention of its increase / Nataliia V. Medvedovska, Valeriy I. Bugro, Ivan I. Kasianenko // Wiadomosci Lekarskie. – 2017. – Vol. LXXII, № 1. – P. 95 – 99. *(дисертантом здійснено статистичну обробку та узагальнення результатів дослідження, підготовано матеріали до друку).*

6. Medvedovska Nataliia V. Parenteral viral hepatitis infection risk assessment by teenagers / Nataliia V. Medvedovska, Valeriy I. Bugro, Ivan I. Kasianenko // Wiadomosci Lekarskie. – 2019. – Vol. LXXII, № 5. – P. 757 – 760. *(дисертантом здійснено статистичну обробку та узагальнення результатів дослідження, підготовано матеріали до друку).*

Опубліковані праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Медведовская Н.В. Межотраслевой подход к предупреждению распространения парентеральных вирусных гепатитов среди детей в Украине / Н.В. Медведовская, В.И. Бугро, И.И. Касьяненко // Сборник материалов международной научно-практической конференции «Здоровье и окружающая среда», г. Минск, Республика Беларусь, 15-16 ноября 2018 г.– С. 178-180. *(дисертантом здійснено аналіз та узагальнення результатів дослідження, підготовано матеріали до друку).*

8. Бугро В.І. Сучасні особливості захворюваності дитячого населення на вірусні гепатити / В.І. Бугро, І.І. Касьяненко // Медична наука та практика: виклики сьогодення: зб. робіт міжнародної. наук.-практ.конф., м.Львів, 24-25 серпня 2018 р. – Львів: «Львівська медична спільнота», 2018. – С. 92 – 94. *(дисертантом здійснено аналіз та узагальнення результатів дослідження, підготовано матеріали до друку).*

9. Медведовська Н.В. Зростання захворюваності на вірусні гепатити як проблема стану здоров'я населення Кіровоградської області / Н.В. Медведовська, В.І. Бугро, І.І. Касьяненко // Медична наука та практика: актуальні питання взаємодії: Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м.Київ, 31 серпня – 1 вересня 2018 р.). – Київ: «Київський медичний науковий центр», 2018. — С. 77-79. *(дисертантом здійснено аналіз та узагальнення результатів дослідження, підготовано матеріали до друку).*

10. Медведовська Н.В. Доцільність застосування міжгалузевого підходу до ранньої первинної профілактики парентеральних вірусних

гепатитів серед дітей Кіровоградської області / Н.В.Медведовська, В.І. Бугро, І.І. Касьяненко // Пріоритетні напрями вирішення актуальних проблем медицини: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 7-8 вересня 2018 р.). – Дніпро: Організація наукових медичних досліджень «Salutem», 2018. – С. 74-79. *(дисертантом здійснено аналіз та узагальнення результатів дослідження, підготовано матеріали до друку)*.

11. Медведовська Н.В. Захворюваність дитячого населення на вірусні гепатити, сучасні аспекти / Н.В. Медведовська, І.І. Касьяненко // Пацієнт-орієнтована допомога у загальній лікарській практиці: зб. праць науково-практичної конференції у з міжнародною участю, присвяченої 20-річчю УАСМ, м.Київ, 04-05 грудня 2018 р. /за редакцією Л.Ф.Матюха, Л.В.Хімюн, О.К.Толстанов. – Київ: Наша родина плюс, 2019. – С. 98 – 100. *(дисертантом здійснено аналіз та узагальнення результатів дослідження, підготовано матеріали до друку)*.

12. Можливості профілактики та своєчасної діагностики парентеральних вірусних гепатитів на первинній ланці у дітей та підлітків / Медведовська Н.В., Бацюра Г.В., Касьяненко І.І., Крижня О.В., Титаренко С.Ю.// Пацієнт-орієнтована допомога у загальній лікарській практиці: зб. праць науково-практичної конференції у з міжнародною участю, присвяченої 20-річчю УАСМ, м.Київ, 04-05 грудня 2018 р. /за редакцією Л.Ф.Матюха, Л.В.Хімюн, О.К.Толстанов. – Київ: Наша родина плюс, 2019. – С. 100 – 104. *(дисертантом здійснено аналіз та узагальнення результатів дослідження, підготовано матеріали до друку)*.

13. Касьяненко І. І. Особливості організації надання профілактичної та лікувально-діагностичної допомоги підліткам з парентеральними вірусними гепатитами в Кіровоградській області / І.І. Касьяненко // Матеріали учасників міжнародної науково-практичної конференції з «Світова медицина: сучасні тенденції та фактори розвитку», Львів, 25-26 січня 2019 р., Львівська медична спільнота. – 2019. – С. 99-102. *(дисертантом здійснено аналіз та узагальнення результатів дослідження, підготовані матеріали до друку)*.

14. Медведовська Н.В. Обізнаність сімейних лікарів з проблеми поширеності парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків та готовність до впровадження заходів з їх попередження / Н.В. Медведовська, І.І. Касьяненко // Медична наука та практика ХХІ століття: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м.Київ, 01-02 лютого 2019 р.). – Київ: «Київський медичний науковий центр», 2019. — С. 99-103. *(дисертантом здійснено аналіз та узагальнення результатів дослідження, підготовано матеріали до друку)*.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

15. Визначення проблемних регіонів України за захворюваністю на парентеральні вірусні гепатити на основі динаміки їх змін та короткострокових прогностичних тенденцій: інформаційний лист / МОЗ України, Укр. центр наук. мед. інформації та патентно-ліценз. роботи,

Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика, ДУ Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України; уклад.: Н.В.Медведовська, О.Г.Шекера, В.І. Бугро, І.І.Касьяненко. — Київ, 2018. — №275-2018. — 6 с.

16. Касьяненко І.І. Результати дослідження динаміки та регіональних особливостей захворюваності на вірусні гепатити в Україні / І.І. Касьяненко, В.І. Бугро, Н.В. Медведовська // Матеріали учасників науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання у сфері надання комплексних послуг особам з інвалідністю», Ужгород, 19-21 вересня 2018 р., Україна. Здоров'я нації. — 2018. — №3/1 (51). — С. 32-33. (дисертантом здійснено аналіз та узагальнення результатів дослідження, підготовано матеріали до друку).

АНОТАЦІЯ

Касьяненко І.І. Медико-соціальне обґрунтування удосконалення попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.02.03 – Соціальна медицина. – Ужгородський національний університет. – Київ, 2019.

Комплексним медико-соціальним дослідженням доведено недосконалість існуючого стану організації попередження поширення інфекцій, що передаються парентеральним шляхом серед підлітків, обмежені можливості надання підліткам доступної, безпечної і своєчасної, профілактичної, діагностичної допомоги.

Обґрунтовано пріоритетні напрями удосконалення організації попередження поширення парентеральних вірусних гепатитів серед підлітків, основними з яких стали вектори: активно-конструктивної профілактики, матеріально-технічного та кадрового забезпечення заходів попередження поширення парентеральних гепатитів серед підлітків, розробки сучасних принципів інформаційно-просвітницької роботи, застосування новітніх технологій діагностики парентеральних вірусних гепатитів, здійснення дієвого моніторингу, наукового супроводу запропонованих інновацій з оцінкою результатів.

Запровадження розроблених організаційних підходів передбачає формування високого рівня доступності профілактичних обстежень для комплексного вирішення проблеми охорони здоров'я при наданні первинної медичної допомоги на основі комплексної міжгалузевої, міждисциплінарної інтеграції закладів охорони здоров'я, освіти, культури, молоді та спорту, відповідно до сучасних запитів і потреб підлітків із триадою поєднання консультативного, діагностичного і інформаційно-освітнього впливу. Запропоновані інновації позитивно оцінені експертами та не передбачають суттєвих структурно-організаційних змін, додаткового бюджетного фінансування, що дозволяє їх використовувати в інших регіонах України.

Ключові слова: парентеральні вірусні гепатити, регіональні особливості, підлітки, попередження поширення інфекційного процесу.

АННОТАЦИЯ

Касьяненко И.И. Медико-социальное обоснование усовершенствования предупреждения распространения парентеральных вирусных гепатитов среди подростков. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата медицинских наук по специальности 14.02.03 – Социальная медицина. –Ужгородский национальный университет – Киев, 2019.

Диссертация посвящена научному обоснованию усовершенствования организации предупреждения распространения парентерального вирусного гепатита среди подростков.

Комплексным медико-социальным исследованием доказано несовершенство существующего состояния организации предупреждения распространения парентеральных инфекций, ограниченные возможности оказания подростком доступной, своевременной профилактической и диагностической помощи.

Установлено, что вирусные гепатиты в Украине преимущественно диагностируются в хронической стадии ($58,79 \pm 0,44\%$), а особенно в Кировоградской области ($80,35 \pm 2,14\%$), где и заболеваемость в 1,2 раза превышает средние по Украине показатели ($35,52$ против $29,67$ на 100 тыс. населения в Украине, 2016 г.), с возрастанием показателей при парентеральных вирусных гепатитах В и С среди подростков, преобладанием в структуре заболеваемости детей на хронические вирусные гепатиты гепатита С ($52,7 \pm 5,8\%$).

Семейные врачи, обеспечивающие оказание первичной медицинской помощи подросткам в большинстве случаев знакомы с факторами риска парентеральных вирусных гепатитов ($85,37 \pm 2,47\%$), владеют необходимыми знаниями диагностики заболевания ($86,34 \pm 2,40\%$), но при этом применяют их на практике только $10,0\%$ ($9,76 \pm 2,07\%$), треть ($30,73 \pm 3,22\%$) из-за отсутствия условий оснащения для проведения профилактических диагностических обследований, еще половина ($59,51 \pm 3,43\%$) из-за отсутствия навыков пользования тест-системами, современными профилактическими технологиями при работе с подростками. Рабочие места большинства семейных врачей ($90,73 \pm 2,03\%$) не обеспечены тест-системами для диагностики парентеральных вирусных гепатитов, вместо этого $85,37 \pm 2,47\%$ врачей первичного контакта владеют знаниями о маршруте пациента при необходимости провести профилактическое диагностическое исследование на наличие парентерального вирусного гепатита.

Выявлена готовность учителей активно сотрудничать с медиками в направлении предупреждения распространения парентеральных вирусных гепатитов в среде подростков, но при этом сами преподаватели имеют недостаточно сформированную настороженность в комбинации со стигматизацией, при отсутствии исчерпывающих знаний о факторах риска и путях передачи парентеральных вирусных гепатитов.

Доказана незрелая настороженность подростков по поводу распространения парентеральных вирусных гепатитов. При высоком уровне информирования о целесообразности соблюдения здорового способа жизни с детства ($84,33 \pm 1,81\%$), угрозу для здоровья ранних незащищенных сексуальных контактов ($82,84 \pm 1,88\%$), подростки редко считают серьезной угрозой заражения ($30,60 \pm 2,30\%$), беспечны при контакте с одноклассниками, начавшими рано сексуальную жизнь ($29,35 \pm 2,27\%$), лицам с татуировками ($51,24 \pm 2,49\%$), к незащищенным сексуальным контактам ($29,35 \pm 2,27\%$).

Обоснованы приоритетные направления организации предупреждения распространения парентеральных вирусных гепатитов среди подростков Кировоградской области, среди которых: усиление активно-конструктивной профилактики; информационно-просветительской работы; усовершенствование организации диагностики парентеральных вирусных гепатитов; мониторинга, оценки результатов, научного сопровождения предложенных инноваций; материально-технического и кадрового обеспечения предупреждения распространения парентеральных гепатитов среди подростков.

Предложена для внедрения усовершенствованная модель организации предупреждения распространения парентеральных вирусных гепатитов, инновационные элементы и научно обоснованные подходы которой, легли в основу принятых на региональном уровне Стратегии и Программы экономического и социального развития Кировоградской области, Программы «Молодежь Кировоградщины» на 2011-2015 гг. с ее продолжением на 2016-2020 гг., где отдельными пунктами выделены мероприятия по предупреждению распространения парентеральных вирусных гепатитов среди подростков. Внедренная усовершенствованная модель построена на основе межотраслевой, междисциплинарной интеграции консультативного, диагностического и информационного подходов при работе с подростками на региональном уровне, позитивно оценена экспертами, что позволяет рекомендовать ее для внедрения в других регионах Украины.

Ключевые слова: парентеральные вирусные гепатиты, региональные особенности, подростки, предупреждение распространения инфекционного процесса.

SUMMARY

Kasianenko I.I. Medical and social substantiation for improving the prevention of the spread of parenteral viral hepatitis among adolescents. - The manuscript.

Thesis for a candidate degree in medical sciences in specialty 14.02.03 - Social Medicine. – Uzhgorod National University. - Kyiv, 2019.

Complex medical and social research has proved the imperfection of the current state of the organization of preventing the spread of infections transmitted by parenteral route among adolescents, limited opportunities for providing adolescents with accessible, safe and timely, preventive, diagnostic care.

The priority directions of improvement of the organization of prevention of the spread of parenteral viral hepatitis among adolescents, the main of which were the vectors: active-constructive prevention, material and technical and staffing of measures to prevent the spread of parenteral hepatitis among adolescents, development of modern principles of information and education, application of the latest diagnostic technologies parenteral viral hepatitis, effective monitoring, scientific support offered emyh innovation evaluation.

The introduction of the developed organizational approaches involves the formation of a high level of availability of preventive surveys for the integrated solution of the health care problem in the provision of primary health care on the basis of a comprehensive interdisciplinary, interdisciplinary integration of health care institutions, education, culture, youth and sports, in accordance with current inquiries and needs of adolescents with a triad combining advisory, diagnostic and informational and educational influence. The proposed innovations are positively evaluated by experts and do not foresee significant structural and organizational changes, additional budget financing that allows them to be used in other regions of Ukraine.

Key words: parenteral viral hepatitis, regional features, adolescents, preventing the spread of the infectious process.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВООЗ	Всесвітня організація охорони здоров'я
ЗДВ	Здоров'я для всіх
ЗМІ	засоби масової інформації
ЗОЗ	заклад охорони здоров'я
ДУ	державна установа
КЗ	клінічний заклад
ЛЗП/СЛ	лікар загальної практики-сімейний лікар
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я
НАМН	Національна академія медичних наук
НДІ	науково-дослідний інститут
ПМД	первинна медична допомога
СА	сільська амбулаторія
ЦРЛ	центральна районна лікарня

Всього пронумеровано 26 с.

Підписано до друку 20.04.2017 р. Формат 60х84 1/16
Папір офсет. Обл-вид.а. 1,376. Друк.а. 1,5.
Зам.148. Тираж 100 прим. Друк. НАОУ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції,
серія ГК № 2205 від 02.06.2005 р.